

Toespraak, gehouden bij de uitreiking van de 9^e Petrus Nolascus Prijs op 25 januari 2008, door drs. J.D.W. Eerbeek, Hoofdpredikant Dienst Justitiële Inrichtingen

Het scheppen van vrijheid in extreme onvrijheid

Een gedetineerde die een lange gevangenisstraf uitzat, zei me een keer: ‘Ik zit midden in m’n gevangenisstraf, en ik voel me alsof er een stolp over me heen staat. Ik heb niemand van vroeger meer over. Het is allemaal vervaagd. Ik zie geen verleden meer en ik zie geen toekomst meer. Ik kom bijna om in het hier en nu.’

Vandaag wordt de 9^e Petrus Nolascusprijs uitgereikt aan jullie als vrijwilligers van de Pompekliniek. Aan mij het voorrecht vandaag de betekenis te schetsen van het vrijwilligerswerk in het algemeen en het vrijwilligerswerk in de Pompe in het bijzonder.

Ingesloten zijn – in een gevangenis of in een TBS-kliniek is een diep ingrijpend gebeuren in een mensenleven.

Je leven wordt er in alles door bepaald. Niet zelf kunnen beslissen waar je heen gaat. In alles gezien worden. Voortdurend leven op één plaats. In alles afhankelijk zijn van wat anderen over je beslissen. Er niet meer bijhoren. In één woord: niet vrij zijn.

Vrijwilligerswerk in de gevangenis en in TBS heeft als uitgangspunt dat mensen ook als ze ingesloten zijn, erbij blijven horen. Ondanks de muren is er een verbondenheid die blijft. Het ervaren van die verbondenheid is voor gevangenen en voor patiënten van grote betekenis. Vrijwilligers zijn een uitgestoken hand van buiten die door de stolp naar binnen komt.

Kortgeleden kwam ik in een onderzoek het begrip ‘Sense of belonging’ tegen. Sense of belonging betekent zoiets als het gevoel ergens bij horen.

In het onderzoek, ging het om de betekenis van de migrantenkerken in de Bijlmer in Amsterdam. In die migrantenkerken komen duizenden mensen van over de hele wereld vandaan. Er werd gesteld dat migranten, om in een nieuw land met alle problemen die ze hebben te kunnen overleven, het nodig hebben om “ergens bij te horen”. Ergens bij horen is een voorwaarde om tot participeren in de samenleving te komen. Veel christen-migranten ervaren dat gevoel ergens bij te horen in de kerkgemeenschap.

Om te kunnen gaan deelnemen in een groter verband – te komen tot participatie - is het nodig ergens bij te horen in een kleiner verband: Een mens. Een groep van mensen. Een gemeenschap van mensen.

Dat begrip ‘Sense of belonging’ kan denk ik ook gebruikt worden om de betekenis aan te geven van vrijwilligerswerk in TBS en gevangenis. Vrijwilligers kunnen je als je binnen zit een gevoel geven ergens bij te horen.

Het vrijwilligerswerk heeft ook maatschappelijke betekenis. Want voor dat grote systeem dat mensen ingesloten houdt, is het van belang dat er een oriëntatie blijft op de buitenwereld. Degenen die ingesloten zijn moeten een uitzicht houden op mensen.

Ik ben er dan ook heel erg voor dat gevangenissen en TBS-klinieken sterk in verbinding staan met de samenleving. En dat er een over en weer communicatie is tussen binnen en buiten. Om zo mensen het gevoel te geven dat ze dan wel ingesloten, maar niet buitengesloten zijn. Vrijwilligers die van buiten naar binnen komen zijn daarvoor heel belangrijk. Zij scheppen in de extreme onvrijheid een klein beetje vrijheid.

En dat brengt mij bij de heilige Petrus Nolascus. De door hem in 1223 gestichte kloosterorde van de Mercedariërs had tot doel gevangenen vrij te kopen of hun eigen leven in ruil te geven voor mensen die veroordeeld waren tot de galeien. Een heel concrete en radicale inzet voor de vrijheid.

Zo concreet en zo radicaal doen onze vrijwilligers dat niet. En toch brengen onze vrijwilligers in de geest van Nolascus ook iets van vrijheid. Ze scheppen voor bewoners momenten om even los te komen van het systeem dat alle beheerst. In de evenmenselijke ontmoeting tussen bewoners en bezoekers in die door mensen samen gecreëerde vrijheid kan iets ontstaan van een nieuw zicht op jezelf, op je leven, op je verleden en op je toekomst. Op God... Van ds. Liesbeth de Jongh, werkzaam in een TBS-kliniek, las ik de volgende regel: "Een werkelijke ontmoeting kan een begin van heil zijn, van genezing, van nieuw begin, van een ander zicht." (einde citaat)

Wat heel mooi is dat deze ontmoeting met vernieuwende kracht niet alleen door de bewoners zo kan worden beleefd, maar ook door de vrijwilligers zelf. De bewoners geven ook betekenis aan de vrijwilligers. Ook de vrijwilligers doen voor zichzelf veel op aan de contacten met de mensen hierbinnen. Ook hun kijk op het leven wordt in die ontmoetingen verdiept.

En dan nu de vrijwilligersgroep van de Pompe. Ik karakteriseer jullie als scheppers van vrijheid in extreme onvrijheid. Jullie groep heeft een bijzondere geschiedenis. Ooit begonnen als Arnhemse/ Oosterbeekse werkgroep Kerk en Koepel, in samenwerking met onder anderen oud-collega Jo Dobbelaar. Begonnen bij de geestelijke verzorging is het draagvlak van de groep nu verbreed: maatschappelijk werk, systeemdiagnostische begeleiding en geestelijke verzorging. In een paar penseelstreken wil ik jullie betekenis schetsen en daarmee ook jullie nominatie onderstrepen voor het ontvangen van de 9^e Petrus Nolascusprijs.

1. Jullie groep heeft een sterke stabiliteit door de loop van de jaren heen. In die stabiliteit ligt ook de basis voor het opgebouwde vertrouwen. Een aantal mensen doet het werk al jarenlang. Diny, Gerrit, Ton en Annemiek, jullie hebben een grote verscheidenheid en zijn afkomstig uit allerlei kerken.
2. In de tweede plaats is er een grote diversiteit aan activiteiten. Deelname aan het koor, de Amnesty-schrijfavonden, kerkdiensten, gespreksgroepen, individuele bezoeken aan bewoners, maar ook aan een van de partners van de bewoners.

3. In de derde plaats doen jullie meer dan bezoeken alleen, maar jullie nemen door je aanwezigheid stelling in een maatschappelijk debat over de positie van de TBS. Jullie nemen het zo op voor de TBS-gestelden en trotseren daarmee ook tegenstand en onbegrip.

4. In de vierde plaats doen jullie je werk in heel bijzondere omstandigheden. Bewoners van de TBS hebben vaak een groot deel van hun leven in instellingen doorgebracht. Daardoor weten ze niet altijd hoe ze een gewoon contact moeten aangaan. Er is twijfel en terughoudendheid. Nogal eens duurt het lang om die stap te durven nemen. En nogal eens haken mensen ook af bij het contact, omdat ze het uiteindelijk toch niet goed aankunnen. Temidden van zoveel kwetsbaarheid in het aangaan van relaties, zijn jullie door de jaren heen trouw, met veel uithoudingsvermogen en geduld. Laagdrempelig aanwezig, beschikbaar voor mensen. Een aanknopingspunt biedend voor contact.

Ik vind het een eer de betekenis van jullie groep, ooit gestart door mijn geliefde collega Jo Dobbelaar, te mogen onderstrepen.

Het beeldje verbeeldt twee handen: van binnen naar buiten en van buiten naar binnen. Twee handen die ruimte maken tussen binnen en buiten om elkaar te ontmoeten.

Het beeldje zal worden uitgereikt aan Diny door Tonny Bruijnen, de weduwe van Jo Dobbelaar.

Diny, jij doet mee aan alle vrijwilligersactiviteiten, behalve individuele bezoeken. Je hebt een heel precieze waarneming van de bewoners.

Je zegt het zelf zo: “Wat we doen is eenvoudigweg belangstelling tonen voor iemand. En dan zeg je iets dat heel wezenlijk is. We luisteren en onthouden wat ze zeggen.” Einde citaat.

Je weet vaak precies de juiste snaar te raken om iemand weer te herinneren aan zijn waarde. Je bent trouw. Je bent er altijd. Zeer bescheiden.

Gevoel voor humor. En begaan met de bewoners. In jou ontvangt heel de groep de bijzondere waardering voor het scheppen van vrijheid in extreme onvrijheid.

Mag ik Tonny Bruijnen nu vragen het beeldje uit te reiken.